

eif

LEIF West-Vlaanderen

Voorafgaande Zorgplanning

**Patiëntenrechten,
wilsverklaringen en
euthanasie**

Dr. Luc Proot chirurg-LEIFarts

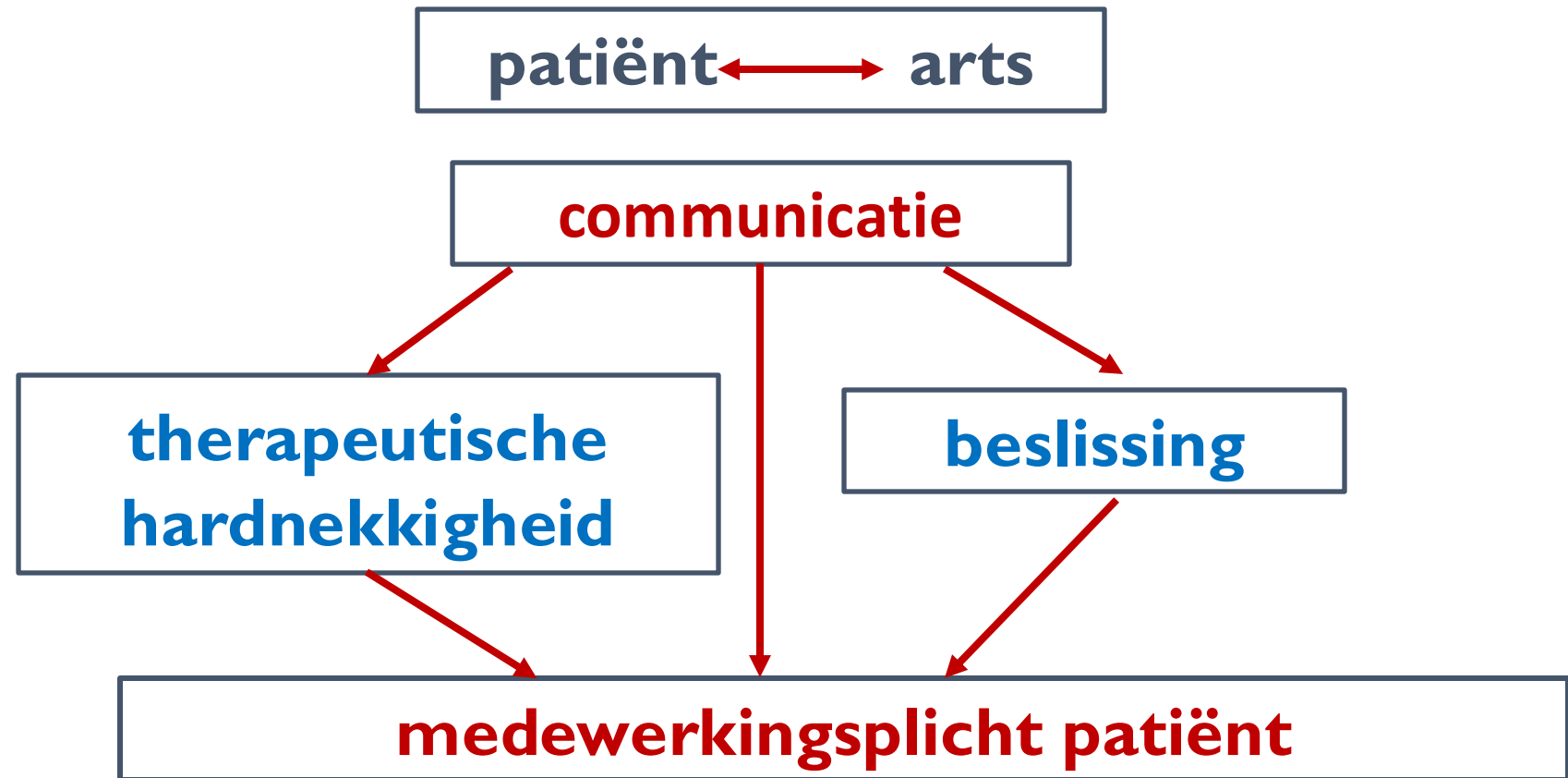

Wetgeving in verband wilsverklaringen en zorgvolmachten

1. Wet patiëntenrechten (2002 – 2004 - 2024)
2. De wet palliatieve zorg (2002 – 2016)
3. De wet betreffende euthanasie (2002 - 2016 – 2020 - 2024)
4. De wet betreffende de beschermingsregeling voor de meerderjarige wilsonbekwame personen (maart 2013)

I. Wet patiëntenrechten (2002 – 2004 - 2024)

“Gezondheidszorg in het **belang** van de patiënt, **samen** met de patiënt en **door** de patiënt.”

I. Wet patiëntenrechten (2002 - 2024)

Recht op gezondheidsinformatie (**op maat van de patiënt**)

Recht op **informed consent** (toestemming – weigering).

Recht op **dossier** (App – Cozo, Nexushealth.)

Recht op een **2de medisch advies**.

Recht op **pijnbestrijding in de laatste levensfase**.

Recht documenten (**wilsverklaringen**) → dossier.

→ **voorafgaande zorgplanning** is uitdrukkelijk voorzien.

Recht op aanduiden **vertrouwenspersoon** en **vertegenwoordiger**.

1. **Wet patiëntenrechten**^{1,2}

Centraal staat het **zelfbeschikkingsrecht**:

- **Zorgverlener** → **respect** voor de wensen en de wil van de patiënt ongeacht zijn eigen overtuiging (medisch en/of filosofisch).
- **Medewerkingsplicht** patiënt

Patiëntenrechten = juridisch afdwingbaar !!!

Niet naleven = veroordeling

Negatieve wilsverklaring

^{1.} Handboek gezondheidsrecht vol. II Deel 2

^{2.} Tijdschrift Nationale Raad 2002,95:3

2. Wet palliatieve zorg (2002 - 2016)^{1,2}: centraal staat het recht op palliatieve zorg, **niet de verplichting** daartoe.

- De wet palliatieve zorg ~~→~~ respect patiëntenrechten
- **Toestemming** van betrokkene of zijn vertegenwoordiger(s)
- **Belangrijke wet:** 50% ~~→~~ palliatieve zorg.
 - **2016:** Elke patiënt heeft, **ongeacht zijn levensverwachting**, recht op palliatieve zorg als hij lijdt aan een vergevorderd of terminale ernstige en levensbedreigende ziekte.

¹ De wet betreffende de palliatieve zorg.

² Wet tot wijziging van de wet van 14 juni 2002 betreffende de palliatieve zorg, tot verruiming van de definitie van palliatieve zorg (21 juli 2016).

3. Wet euthanasie (2002 – 2016 – 2020 - 2024): centraal staat het recht¹ om een euthanasieverzoek te laten onderzoeken.

➤ Voorwaarden en de procedure voldaan → euthanasie

➤ **Geen recht op uitvoering** *juridisch noch medisch afdwingbaar.*

- *De wilsverklaring euthanasie (patiënt onomkeerbaar niet meer bij bewustzijn zijn)*
- *Een actueel euthanasieverzoek (bewuste wilsbekwame patiënt)*

¹ De euthanasiewet 20 jaar, een evaluatie: hfdst 1, blz 2-3

4. Wet betreffende beschermingsregeling voor handelingsonbekwame personen. (juni 2014).

I.g.v. handelingsonbekwaamheid: vrederechter → bewindvoerder aanstellen voor **beheer vermogen** en evt. voor de **persoonsgebonden rechten** (bewindvoerder over de persoon).

De vrederechter moet rekening houden met iemands resterende bekwaamheden (= maatwerk).

De persoon blijft bekwaam voor de zaken waarvoor hij/zij et expliciet onbekwaam werd verklaart

Uitgesloten van bijstand of bewindvoering over de persoon : euthanasie, abortus, etc.

- *Zorgvolmacht (registratie griffie)*

De 'verworven' wilsonbekwaamheid

Handelingsonbekwaamheid (juridisch) = dat je bepaalde handelingen volgens de wet **niet meer mag** stellen.

Wilsonbekwaamheid (medisch) = **beslissingonbekwaamheid** omdat men het niet begrijpt en/of de gevolgen ervan niet overziet.

Iedereen is wilsbekwaam ↔ het tegendeel bewijzen

Bepaling gebeurt in concreto ↔ in abstracto

Niet aangeboren hersenletsel (ziekte/ongeval)

Dementiële syndromen (o.a. Alzheimer etc)

¹ <https://www.dementie.be/home/wat-is-dementie/prevalentie/>

De wilsverklaringen¹

- De negatieve wilsverklaring.
- De wilsverklaring euthanasie.
- Verklaring orgaan-, weefsel- en celdonatie.
- Uitvaartregeling.
- Lichaam schenken aan de wetenschap.

¹ <https://leif.be/voorafgaande-zorgplanning/>

Ingesloten:

1. 'DE VOORAFGAANDE WILSVERKLARINGEN'
2. 'wegwijs in voorafgaande zorgplanning'

Iedereen heeft recht op een waardig levenseinde

Informatie over wat je concreet kan doen en vooraf kan plannen

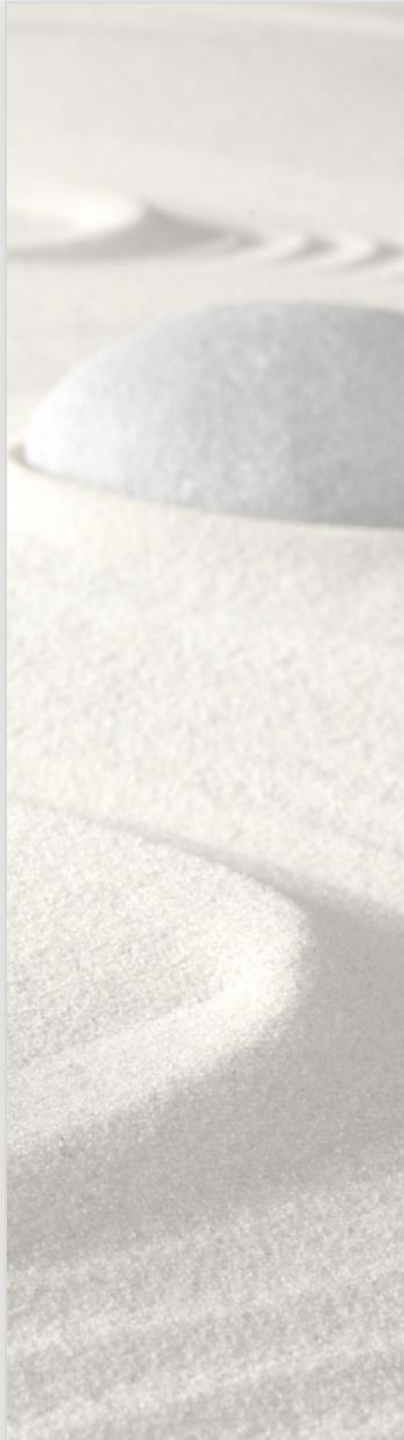
www.leif.be - 078 / 15 11 55

Negatieve wilsverklaring = therapiebeperking !!

In een negatieve wilsverklaring **weigert men** vooraf zijn toestemming voor (een) bepaalde (medische) tussenkomst(en) voor het geval dat men **definitief wilsonbekwaam** geworden zijn. Voorwaarden:

1. **Wilsbekwaam**¹ (meerder- of minderjarigen) zijn bij het opstellen.
2. De **omstandigheden** waarin dit document geldt moeten omschreven zijn (= **definitieve wilsonbekwaamheid**).
3. **Geweigerde behandelingen** moeten omschreven zijn.
4. Je moet een **vertegenwoordiger** aanduiden.

¹ M. Deneyer, Deontologische, ethische en wettelijke implicaties voor de zorg van minderjarigen. Brussel, VUBPress 2012, 138-140

-
- Een negatieve wilsverklaring is **juridisch bindend**¹ voor de arts
 - De beroepsbeoefenaar die ingaat tegen de schriftelijke toestemmingsweigering van de patiënt stelt zich bloot aan **strafrechtelijke vervolging** en kan **burgerlijke en tuchtrechtelijk aansprakelijkheid** gesteld worden.
 - De negatieve wilsverklaring is **onbeperkt geldig** in de tijd.
 - Voor de negatieve wilsverklaring bestaat **geen centraal registratiesysteem**.
 - Vandaar het belang van **opname** van dit document in het **medisch dossier**.

¹ C. Lemmens, voorafgaande wilsverklaringen met betrekking tot het levenseinde, Antwerpen, Intersentia 2013,995

Negatieve wilsverklaring

Weigeren van behandelingen/onderzoeken, geldig bij een **onomkeerbare toestand van wilsonbekwaamheid**

1. Naam en voornaam

Adres

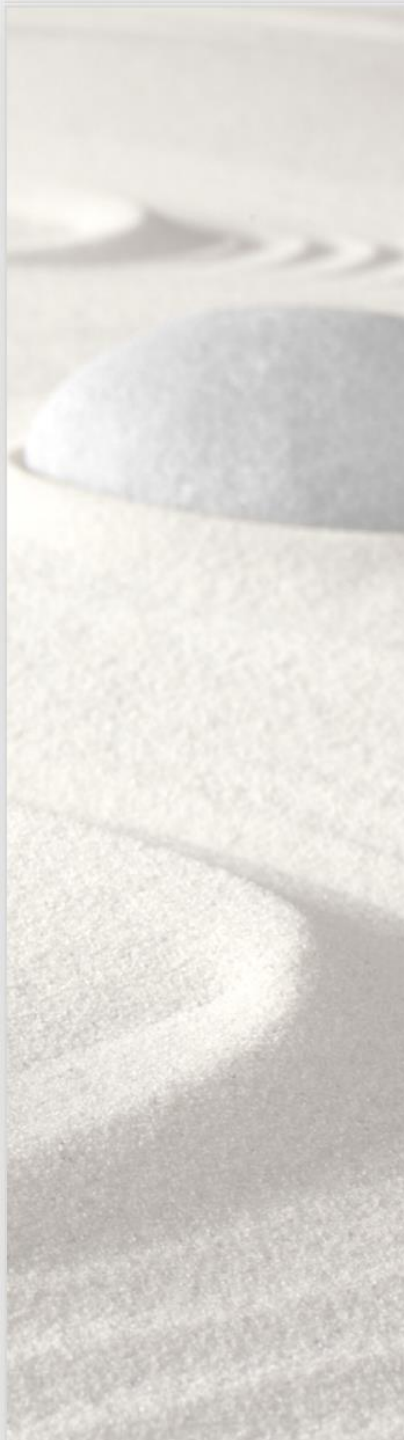
Rijksregisternummer

Geboortedatum en -plaats

Indien ik blijvend wilsonbekwaam ben geworden, wil ik **geen levensverlengende behandeling maar enkel **comfortzorg**. Ik wil geen onderzoeken meer tenzij ze mijn comfort zouden kunnen verbeteren.**

Persoonlijke toelichting (doelen en waarden) – optioneel

Mag de behandeling verdergezet worden in functie van orgaandonatie. ja neen

Ik wens, als ik **wilsonbekwaam** ben en mij in een **medisch uitzichtloze toestand** bevind, ongeacht mijn levensverwachting, op een **menswaardige wijze** te worden behandeld. Ik wil te allen tijde **therapeutische hardnekkigheid** vermijden. Ik wens dan niet meer opgenomen te worden in een ziekenhuis, niet meer gereanimeerd, noch mechanisch geventileerd noch geopereerd noch gedialyseerd noch via een maagsonde kunstmatig gevoed te worden. **Ik wens verder dat alles gebeurt volgens de instructies van mijn vertegenwoordiger die op de hoogte is van 'al' mijn wensen.**

In het bijzonder wil ik bij blijvende wilsonbekwaamheid **vb.** a.g.v. een niet aangeboren hersenaandoening (NAH) en ongeacht mijn levensverwachting vb. na een hersentrauma, hersentrombose, hersenbloeding, een dementiële ziekte enz. geen operatie, reanimatie, ventilatie, nierdialyse enz. **Ik wens verder dat alles gebeurt volgens de instructies van mijn vertegenwoordiger die op de hoogte is van 'al' mijn wensen.**

Taak van de vertegenwoordiger

De **vertegenwoordiger** ↔ artsen

- Iemand die men **expliciet** aanduidt om in jouw plaats te zorgen voor de uitvoering van jouw negatieve wilsverklaring

↓
“**Interpretatie negatieve wilsverklaring**”

- Zo geen akkoord met de arts → rechtbank
- Daarom dient de patiënt vooraf zijn weigeringen te bespreken met zijn vertegenwoordiger (+ behandelende artsen).
- Vertegenwoordiger moet neg. wilsverklaring ondertekenen

Aanduiding vertegenwoordiger(s):

Deze duid ik aan om mijn wensen en rechten te doen gelden, indien ik er zelf niet meer toe in staat ben:

1. Naam en voornaam **.echtgenote**.....

Adres

Rijksregisternummer

Telefoonnummer(s)

Geboortedatum en -plaats

Eventuelegraad van verwantschap

Ik duid een tweede vertegenwoordiger aan die:

samen optreedt met eerste
of

optreedt bij afwezigheid van eerste

2. Naam en voornaam **.2de zoon**.....

Adres

Rijksregisternummer

Telefoonnummer(s)

Geboortedatum en -plaats

Eventuelegraad van verwantschap

Deze verklaring is opgemaakt in **5** ondertekende exemplaren die worden bewaard:

Echgenote, 2de zoon, andere kinderen, huisarts en ikzelf

Gedaante **Oostkamp**

op **1 januari 2024**

Datum en handtekening van de verzoeker:

1 januari 2024

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'A. Kruis', written over a horizontal dotted line.

Datum en handtekening van de aangewezen persoon die de wilsverklaring heeft opgesteld in plaats van de verzoeker:

Datum en handtekening van de vertegenwoordiger:

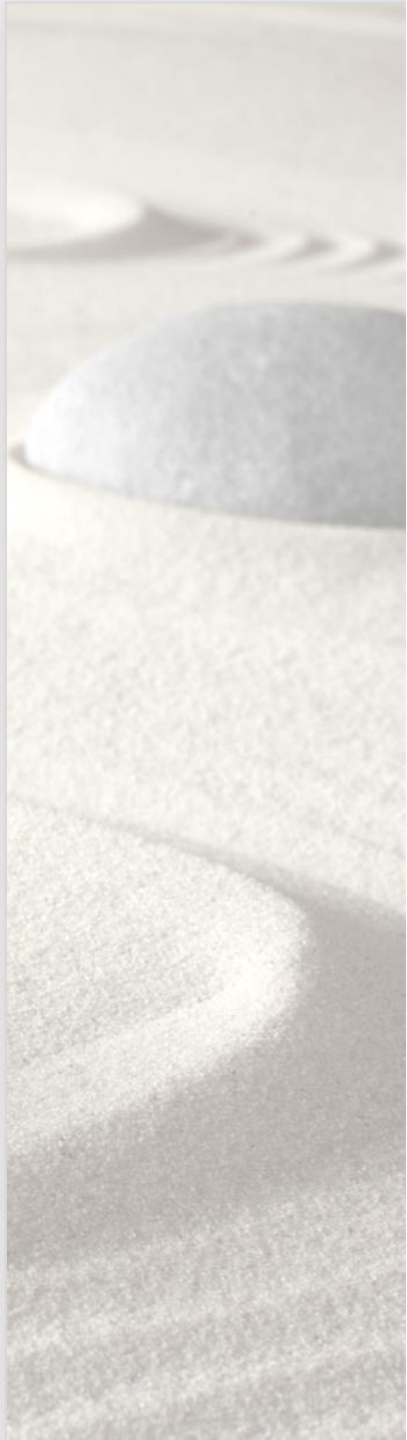
1 januari 2024

Facultatief:

De behandelend arts bevestigt door ondertekening de wilsbekwaamheid van de verzoeker:

Huisarts

Handtekening, datum, en stempel

Wat als er geen negatieve wilsverklaring is?

Wie vertegenwoordigt dan de patiënt?

Moeten artsen daarmee rekening houden?

Wie ? = cascade = rangorde

- Een door de **vrederechter** aangestelde vertegenwoordiger of door **de patiënt** aangeduide vertegenwoordiger (persoonlijk gemachtigde) .
- De **'samenwonende' echtgen(o)t(e)**, de wettelijk of feitelijk **'samenwonende' partner**.
- Indien deze persoon dat niet wenst te doen of ontbreekt, worden de rechten in dalende volgorde uitgeoefend door **een meerderjarig kind, een ouder, een meerderjarige broer of zus van de patiënt**.
- Indien ook een dergelijke persoon dat niet wenst te doen of ontbreekt, behartigt de **betrokken arts (zorgverlener)** in voorkomend geval in multidisciplinair overleg, **de belangen van de patiënt**.

De arts heeft de plicht om over de wil van de patiënt gegevens te vergaren → evt. andere personen te consulteren.

De bevoegdheid van de vertegenwoordiger.

Uitgangspunten:

1. De vertegenwoordiger → **patiëntenrechten** van de wilsonbekwame patiënt uit (**negatieve wilsverklaring**).
2. De vertegenwoordiger → **niet naar eigen inzicht** (*arts toezicht*).
3. Kent de vertegenwoordiger de wil niet of onvoldoende dan handelt men in het belang van de patiënt. (*arts = adv. en afwegende rol*).

Besluit:

Belang van de patiënt is de belangrijkste maatstaf. Dit is niet hetzelfde als zich richten naar de wil van de patiënt.

Uitzondering = spoedgeval (*negatieve wilsverklaring – DNR codes*)

Voorbeeld I

84-jarige vrouw lijdt aan een vergevorderde ziekte van Parkinson en Alzheimer. **Wisselende wilsbekwaamheid.**

- Dringende opname in het ziekenhuis → **ernstig nierfalen** a.g.v. een ernstige auto immuunziekte (R/ immunosuppressie en plasmaferese)
- 2014: **negatieve wilsverklaring**: weigeren levensverlengende behandelingen i.g.v. 'definitieve' wilsonbekwaamheid.
- De zoon brengt de arts op de hoogte van de wilsverklaring en vraagt de toepassing. Maar patiënt vertelt de arts dat ze nog wil leven (**wilsbekwaamheid**).
 - Maar dialyse zal niet worden opgestart (medisch zinloos).
 - Patiënte beslist alles stopt. Ontslag naar huis.
- **Gezien de wilsbekwaamheid is de negatieve wilsverklaring niet van toepassing**

Voorbeeld 2

55-jarige vrouw kerngezond doet een hartstilstand.

- Zij wordt langdurig gereanimeerd. Het hart herneemt na > 30 minuten. Ze wordt opgenomen in het ziekenhuis op de I.Z. Na enkele dagen ontwaakt ze. Ze kan niet meer spreken en er is nauwelijks contact mogelijk.

Wilsbekwaamheid???

- Evolutie: geen contact meer mogelijk → **definitieve wilsonbekwaam.**
Totaal bedlegerig en zorgafhankelijk → **confortzorg**
- = medisch uitzichtloze toestand zonder enige kans op beterschap.
- Urgente opname wegens pneumonie, doorligwonden, hartfalen.

Quid behandeling

Ze heeft geen enkele wilsverklaring. Binnen de familie is er nooit een gesprek geweest over zorgplanning. **Wat nu? DNR codes !!!**

DNR codes (Do Not Reanimate)

- Therapiebeperkende maatregelen.
- Voorkomen therapeutische hardnekkigheid;
- **De arts neemt het initiatief.**
- In samenspraak met vertegenwoordiger.

DNR 0

geen beperking van verdere behandelingen
maximale therapie inclusief reanimatie

DNR 1

geen cardiale of respiratoire reanimatie (CPR)
geen beademing en geen hartmassage

DNR 2

geen reanimatie én

dialyse: wel niet antibiotica: wel niet
operatie: wel niet bloedproducten: wel niet
intubatie: wel niet monitoring: wel niet
niet invasieve beademing (inbegrepen optiflow): wel niet
andere

DNR 3

geen reanimatie én afbouw van behandelingen
optimaliseer de comfortzorg

opmerkingen

2. De wet palliatieve zorg (wet 2002 – 2016)

- **Indicatie palliatieve zorg:** **medisch uitzichtloos** a.g.v. een ernstige uitbehandelde levensbedreigende aandoening.

P.Z. = richt zich zowel op de kwaliteit van leven als de kwaliteit van stervensproces.

- **Palliatieve netwerken:** ziekenhuizen, palliatieve eenheden, WZC, palliatieve thuiszorg, palliatieve dagcentra.
 - **Symptoomcontrole** → draaglijk maken lijden
 - Indien conventionele palliatieve zorg faalt (extreme dyspneu, terminale verwardheid, persisterende hevige pijn etc.) → palliatieve **'diepe continue'** sedatie

Palliatieve '*continue diepe*' sedatie = ultieme symptoombestrijding

Patiënt wordt **volledig buiten bewustzijn** gebracht zodat hij zijn ondraaglijk lijden niet meer bewust kan meemaken en dit tot aan zijn **spontaan** overlijden.

- Toegepast bij patiënten die **stervende zijn** (= laatste levensfase)
- **Gecombineerd** met het staken van bv. toediening kunstmatige voeding en vocht.
- Kan slechts worden opgestart met **akkoord** van de patiënt of zijn vertegenwoordiger of zijn familie (**wet patiëntenrechten**)

3. Wet euthanasie (2002 – 2016 – 2020 - 2024)

Euthanasie = ‘**opzettelijke**’ levensbeëindiging door een ‘**arts**’ op ‘**uitdrukkelijk verzoek**’ van de patiënt.

1. ‘**Voorafgaande**’ wilsverklaring euthanasie (**1%**)

= Comateuze patiënt

2. ‘**Actueel**’ euthanasieverzoek (**99%**)

= Wils(handelings)bekwame patiënt.

= Opstellen op het **moment** van de vraag.

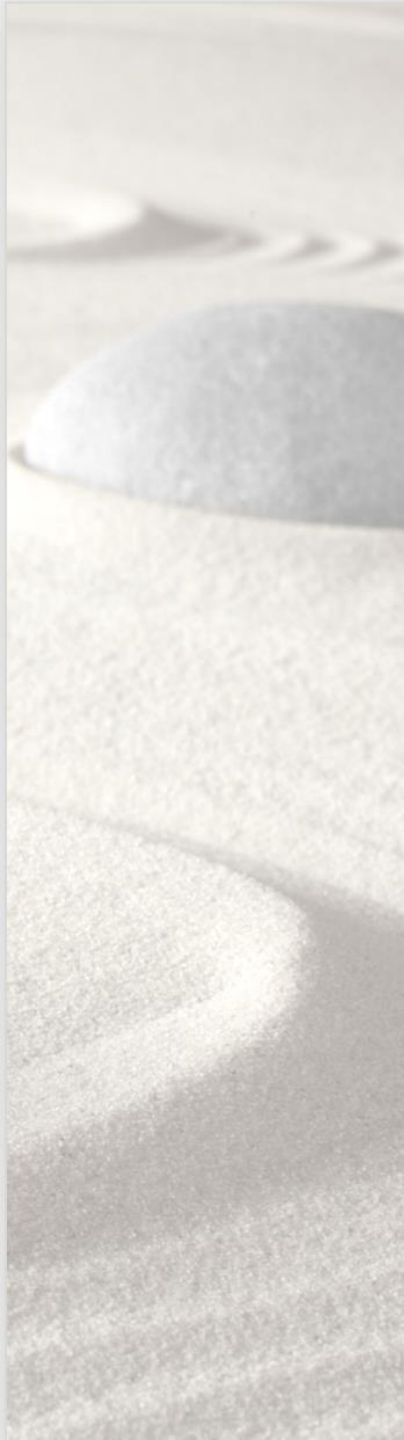
= Kan **niet voorafgaandelijk** worden opgesteld

I. De 'voorafgaande' wilsverklaring euthanasie¹

- Een **wettelijk invulmodel**:
- Toepassingsgebied → een toestand van **onomkeerbaar** niet meer bij bewustzijn (**onomkeerbaar coma**) zijn en volgens de **huidige stand van de wetenschap**. en dit als gevolg van een **ernstige en ongeneeslijke aandoening**.
 - **Dementie** valt daar niet onder!!!
- Steunt op de **euthanasie** wet → **handelingsbekwaam** (minderjarigen² zijn uitgesloten)
- **2 getuigen**, meerderjarig en handelingsbekwaam zijn. (één getuige = niet belanghebbende getuige, Behandelende arts ~~≠~~ niet-belanghebbende getuige)

¹ Wet betreffende de euthanasie van 28 mei 2002: hfdst. 4

² Wet 28 februari 2014 tot wijziging van de wet van 28 mei 2002 betreffende euthanasie voor minderjarigen

-
- Aanduiden van 1 of meerdere **vertrouwenspersoon** (facultatief).
Behandelende arts → niet vertrouwenspersoon
 - Afgesloten na 2 april 2020 = **levenslang geldig**.
 - Het recht op uitvoering is juridisch niet afdwingbaar.
 - Een arts die medewerking weigert → deontologische verwijsplicht
 - Kan op elk moment zonder formaliteit worden ingetrokken (ook mondeling).
 - Kan **toegevoegd** worden aan het patiëntendossier
 - **Registratie** op de gemeente (facultatief → **ODEA**)
 - **Niet bruikbaar** als een **'actueel'** euthanasieverzoek. (wilsbekwame patiënt)

Wilsverklaring euthanasie

Rubriek I. Verplichte gegevens

A. Voorwerp van de wilsverklaring

De Heer/Mevrouw (*): (naam en voornaam)

(* **verzoekt dat voor het geval hij/zij (*) niet meer in staat is tot wilsuiting, een arts euthanasie toepast indien voldaan is aan de voorwaarden vastgesteld in de wet van 28 mei 2002 betreffende euthanasie**

(* herbevestigt de wilsverklaring tot euthanasie die werd opgesteld op (datum) : (1)

(* herziet de wilsverklaring tot euthanasie die werd opgesteld op (datum) : (1)

(* trekt de wilsverklaring tot euthanasie in, die werd opgesteld op (datum) :

B. Persoonlijke gegevens van de verzoeker

Mijn persoonlijke gegevens zijn de volgende :

- hoofdverblijfplaats :

- volledig adres :

- identificatienummer in het Rijksregister :

- geboorteplaats en geboortedatum :

C. Kenmerken van de wilsverklaring

Deze verklaring werd vrij en bewust afgelegd. Dit wordt onderschreven door de handtekening van de twee getuigen en in voorkomend geval van de vertrouwensperso(o)n(en).

Ik verwacht dat deze wilsverklaring wordt geëerbiedigd.

D. De getuigen

De getuigen ten overstaan waarvan ik deze wilsverklaring afleg, zijn :

- 1) naam en voornaam :
hoofdverblijfplaats :
volledig adres :
identificatienummer in het Rijksregister :
telefoonnummer :
geboortedatum en geboorteplaats :
eventuele graad van verwantschap :

- 2) naam en voornaam :
hoofdverblijfplaats :
volledig adres :
identificatienummer in het Rijksregister :
telefoonnummer :
geboortedatum en geboorteplaats :
eventuele graad van verwantschap :

Rubriek II. Facultatieve gegevens

A. De eventuele aangewezen vertrouwenspersonen

Als vertrouwensperso(o)n(en), waarvan ik wens dat hij/zij onmiddellijk op de hoogte wordt (worden) gebracht indien ik mij in een toestand bevind waarin de wilsverklaring van toepassing zou kunnen zijn en dat hij/zij tijdens de procedure wordt (worden) betrokken, wijs ik in volgorde van voorkeur aan:

1) naam en voornaam :
hoofdverblijfplaats :
volledig adres :
identificatienummer in het Rijksregister :
telefoonnummer :
geboortedatum en geboorteplaats :
eventuele graad van verwantschap :

2) ... (2)

B. Gegevens weer te geven door de persoon die fysiek blijvend niet in staat is een wilsverklaring op te stellen en te tekenen

De reden waarom ikzelf fysiek blijvend niet in staat ben deze wilsverklaring op te stellen en te ondertekenen is de volgende :

.....
.....
.....

Als bewijs hiervan, voeg ik een medisch getuigschrift in bijlage.

Ik heb (naam en voornaam) aangewezen om deze wilsverklaring schriftelijk vast te leggen.

De persoonlijke gegevens van voornoemde persoon zijn de volgende:

- hoofdverblijfplaats :
- volledig adres :
- identificatienummer in het Rijksregister :
- telefoonnummer :
- geboortedatum en geboorteplaats :
- eventuele graad van verwantschap :

Deze verklaring is opgemaakt in ... (aantal) ondertekende exemplaren die worden bewaard (op een plaats of bij een persoon) :

.....
I.....
.....

Gedaan te
op

Naam Naam Naam Naam

Datum en handtekening van de verzoeker

Datum en handtekening van de aangewezen persoon bij het fysiek blijvend niet in staat zijn van de verzoeker (1)

Datum en handtekening van de twee getuigen

Datum en handtekening van de aangewezen vertrouwensperso(o)n(en) (1) (bij iedere datering en handtekening worden de hoedanigheid en de naam vermeld)

Voorbeeld

Christina = 72 jaar. Hersentrombose met een uitgebreid herseninfarct → coma.

- Vooraf perfecte gezondheid. Leefde volledig zelfstandig. Actief in het verenigingsleven.
- 2 zonen. Gesprek over voorafgaander zorgplanning o.a. geen beademing, reanimeren, nierdialyse etc). *“Ik wil niet leven als plant”*
- Patiënte heeft enkele maanden terug
 - negatieve wilsverklaring opgesteld.
 - **Wilsverklaring euthanasie → euthanasie.**
 - Zorgvolmacht.

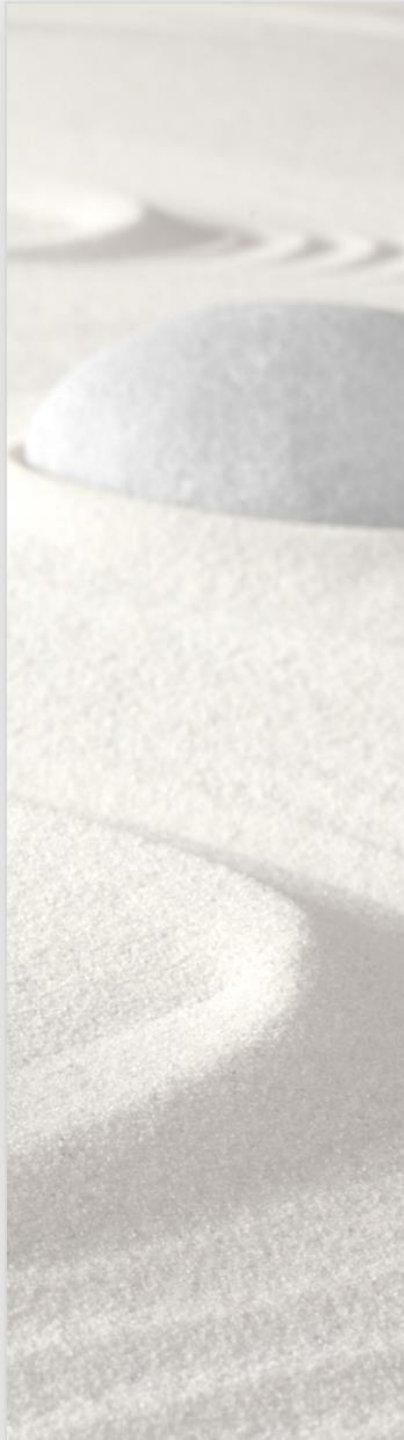
'Actueel' euthanasieverzoek = verzoek van een wilsbekwame patiënt

Voorwaarden geldig voor alle patiënten¹

1. De verzoeker = **wilsbekwaam** (handelingsbekwame meerderjarige of ontvoogde minderjarige of oordeelsbekwaam minderjarige)
2. Het verzoek = **vrijwillig, overwogen en herhaald**.
3. De verzoeker lijdt aan een **ernstige en ongeneeslijke aandoening**. Objectieve vereiste \longrightarrow arts te beoordelen = geen reëel en redelijk '**curatief**' behandelingsperspectief meer².

¹ Wet betreffende de euthanasie van 28 mei 2002: hfdst. 4

² T. Vansweevelt, "De euthanasiewet: de ultieme bevestiging van het zelfbeschikkingsrecht of een gecontroleerde keuzevrijheid", T. Gez 2003242

'Actueel' euthanasieverzoek = verzoek van een wils(handelings)bekwame patiënt

Meerderjarige patiënt

De verzoeker vertoont een **aanhoudend, ondraaglijk en onbehandelbaar fysiek en/of psychisch lijden** (= medische uitzichtloze toestand).

Obligaat = causaal verband tussen EU-verzoek én ziekte én lijden!!!

Minderjarige patiënt

1. De verzoeker vertoont **ondraaglijk en onbehandelbaar fysiek lijden** (= medische uitzichtloze toestand) veroorzaakt door de aandoening.
2. Zijn overlijden wordt verwacht **binnen afzienbare termijn**.
3. De vertegenwoordiger(s) **→ schriftelijke toestemming**.

De procedurele voorwaarden

I. Het schriftelijke verzoek:

Voorbeeld van een schriftelijk verzoek (eigenhandig te schrijven)

Ik, **XXXXXXXXXX**, wens dat er euthanasie op mij wordt toegepast

Datum (= dag dat het verzoek werd geschreven)

Handtekening

Voorbeeld van een schriftelijk verzoek geschreven door een

derde. XXXXXXXXXXXX wenst dat er euthanasie op hem/haar wordt toegepast. Hij/zij is goed bewust maar niet in staat het zelf te schrijven wegens..... ‘verlamming/zwakte/analfabetisme/blindheid/.....

Dit verzoek werd op schrift gesteld door **YYYYYYYYYY**, die meerderjarig en handelingsbekwaam is en geen materieel belang heeft bij het overlijden. Het werd geschreven in aanwezigheid van de behandelende arts Dr. **ZZZZZZZZZ**.

Datum (= dag dat het verzoek werd geschreven)

Handtekening

De procedurele voorwaarden

2. Adviezen van 'onafhankelijke' arts(en):

- Meerderjarigen terminale patiënt = één advies
- Meerderjarige niet-terminale patiënten = 2 adviezen (specialist in de aandoening of psychiater).
- Minderjarigen patiënt = één advies + advies van kinder- of jeugdpsychiater of een kinderpsycholoog (oordeelsbekwaamheid).

3. Bijkomende procedurele voorwaarden:

- Informatieplicht (pall.zorg en palliatieve sedatie)
- Niet-terminale patiënt: bedenktijd = 1 maand te beginnen op datum van schrift. verzoek
- Bespreking met derden
- Arts kan extra voorwaarden opleggen.

Patiënten met een oncologische aandoening 2002 – 2024 (N = 24.048)

- Kankers zijn **levensbedreigende** aandoeningen.
- Kans op **genezing en langdurige overleving** is afhankelijk van het *stadium van de kanker* bij de diagnose en de *behandelingsmogelijkheden*.
- **Behandelingen** = ingrijpend tot zeer ingrijpend gepaard met eventueel ernstige nevenwerkingen (vroeg- en laattijdig)
 - 99% = overlijden binnen afzienbare termijn.
 - >50% palliatieve zorg = ineffectief
 - Behandeling weigeren ≠ verlies recht op euthanasie

Voorbeeld - oncologische aandoening

Eric = 78 jaar 'hersengemetastaseerd' longkanker.

Fysiek lijden:

- Toevallige ontdekking;
 - R/ bestraling hersenen + Tepotinib (immunotherapie)
 - Partiële respons op de primaire tumor - niet op de hersenmetastasen. → hoofdpijn + somnolentie
 - Maligne pleurale uitstorting → **kortademigheid en pijn.**

Psychisch lijden:

Uitgeput/veel pijn/compleet zorgafhankelijk en bedlegerig/geen levenskwaliteit/ Dit is voor hem zinloos en mensenwaardig. Hij wenst dat zijn lijden stopt

Patiënten die lijden aan polypatologie 2002 – 2024 (N = 6.154)

Polypathologie = gelijktijdig voorkomen van meerdere chronisch maar evolutieve ziekten die evolueren naar een eindfase.

Medische uitzichtloosheid = ondanks behandeling morbiditeit ↗ levenskwaliteit. ↘ mortaliteit ↗
50% = overlijden binnen afzienbare termijn

Psychisch lijden (o.a. levensmoeheid) = secundair aan somatische aandoeningen. Antidepressiva weinig effectief.

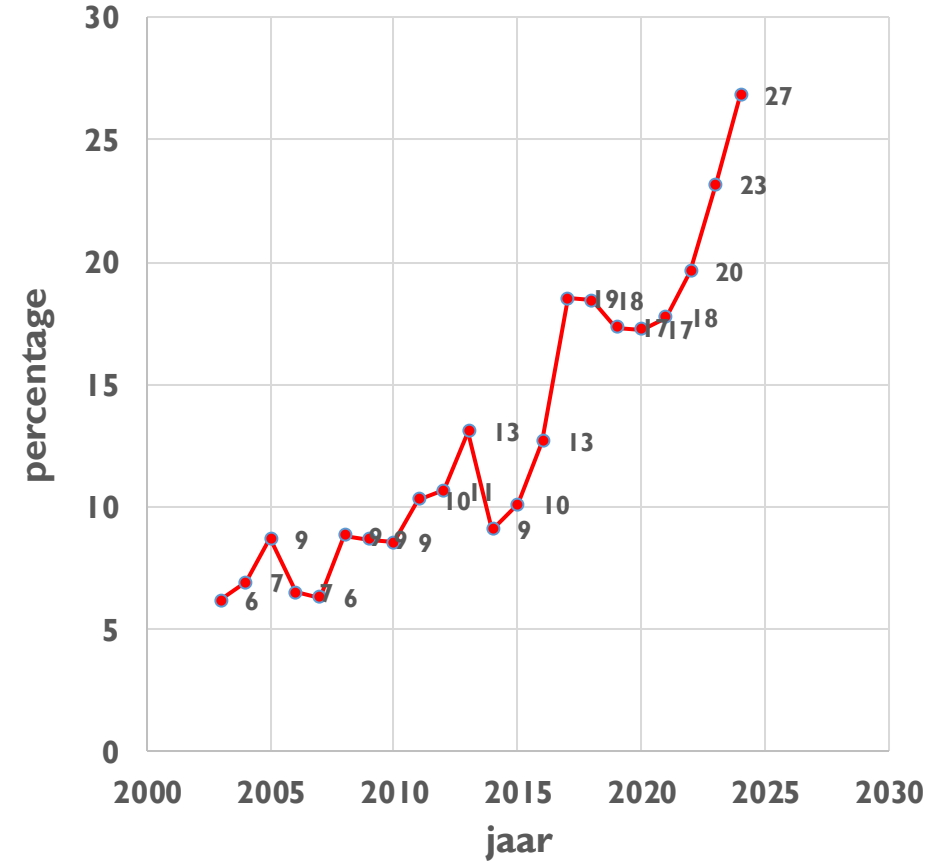
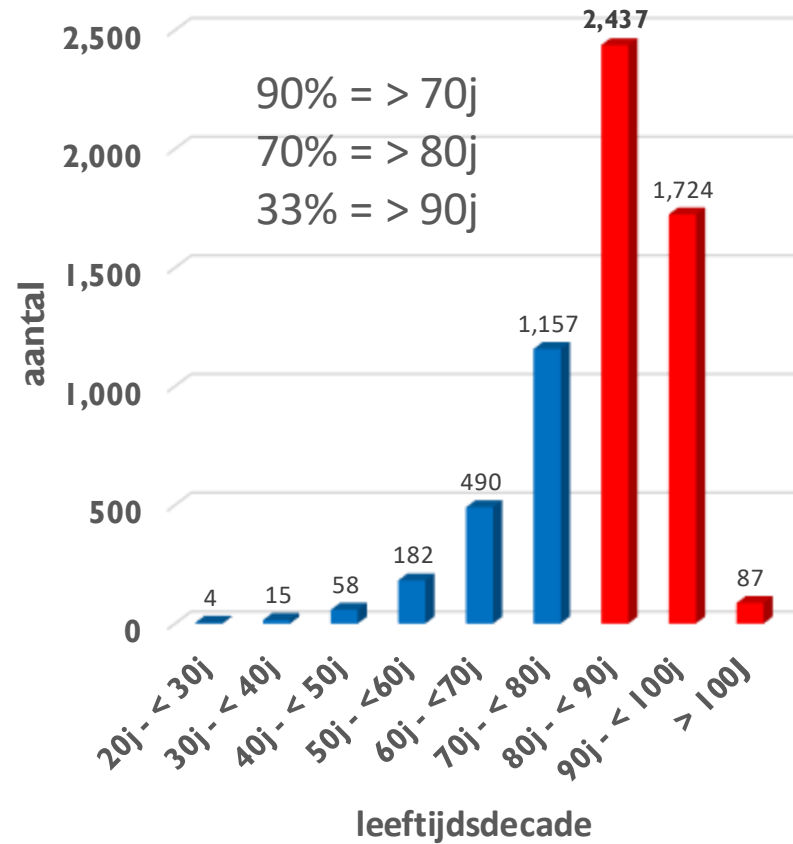
Leeftijd op zich is nooit een indicatie voor euthanasie

*Van den Akker M, Buntinx F, Knottnerus JA. Comorbidity or multimorbidity: what's in a name? A review of literature. Eur J Gen Pract 1996; 2: 6570.

** CIRS-G = cumulative illness rating scale for geriatrics en Charlson's comorbidity index

Polypathologie 2002 - 2024

leeftijd - jaarlijks percentage - N = 6.154

Voorbeeld - polypathologie

Sylvie = 84 jaar en opgenomen in een WZC

Fysisch lijden:

- Invaliderende zeer pijnlijke polyartrose met fracturen.
- Hartfalen: is bij de minste inspanning tachycard en kortademig.
- Parkinson met een invaliderende tremor. Prolopa heeft nauwelijks effect.
- Depressieve toestand: gebrek aan vooruitzicht en angst voor dementie.

Psychisch lijden:

- Geen beterschap, geen perspectief meer, ze vindt haar toestand uitzichtloos. Ze is haar autonomie kwijt en volledig zorgafhankelijk wat ze vreselijk vindt. Ze wil zo niet verder leven wachtend op haar dood.

Euthanasie op basis van een dementieel syndroom: N = 313

Kenmerken van een dementieel syndroom:

- Stoornis in het **cognitief domein**.
- Stoornis in het **dagelijks functioneren**
- Stoornissen in het **gedrag**
- **Gebrek aan** een effectieve behandeling.
- Probleem = **timing euthanasie**
 - Patiënt moet **wilsbekwaam** zijn zowel bij het onderzoek van zijn euthanasieverzoek als bij de uitvoering.
 - I.g.v. wilsonbekwaamheid = geen euthanasie

Voorbeeld – dementie

Maria = 80jarige vrouw - **ziekte van Alzheimer.**

- Cognitief : geheugenproblemen (MMSI = 19/30)
- Dagelijks functioneren: duidelijke achteruitgang in de iADL.
- Gedragsveranderingen: veel verdriet/wil niet leven als een onnozelaar/meegemaakt als psychiatrisch verpleegkundige/wil zo niet worden. Geen uitzicht is op genezing. Wenst die aftakeling onder geen beding mee te maken.
- 1ste gesprek = adequaat. Ze is wilsbekwaam. Man = afwijzend. Kinderen = ondersteunend.
- 2de gesprek (+ 4 jaar) nieuwe raadpleging. Gesprek = moeizaam maar adequaat. Patiënte is nog steeds wilsbekwaam. Echtgenoot is nu wel akkoord.

Euthanasiewet: wetswijzigingen

- 1ste wijziging **2005**: **rol van de apotheker** → afleveren euthanatica – recht weigering medewerking (filosofisch?) – **artsen**: correct voorschrift.
- 2de wijziging **2014**: → ‘oordeelsbekwame’ minderjarige i.g.v. een **actueel euthanasieverzoek**
- 3de wijziging: **2020**: → oplossen aantal **frequente problemen**
 - **Artsen die hun medewerking weigeren** → verwijsplicht
 - Filosofische of medische redenen
 - **Medewerking van instellingen**: = problematiek van visieteksten
 - Mogen de uitvoering euthanasie binnen hun muren niet verbieden noch verhinderen.
 - **Geldigheidsduur wilsverklaring euthanasie** ingevuld na 2 april 2020 is onbeperkt geldig in de tijd.

Euthanasiewet: wetswijzigingen

- 4de wijziging: **wetsvoorstel:**
 - **Opheffen anonimiteit** van de artsen (patiënt?) betrokken bij een euthanasie.
 - **Strafmaatregelen:**
 - Niet respecteren van **de grondvoorwaarden** van de wet.
= gevangenisstraffen van 10 tot 15 jaar
 - Niet respecteren van **procedurele voorwaarden**
 - Gevangenisstraf van 8 dagen tot 3 jaar
 - Geldboetes van 26€ tot 1000€.
 - **Een adviserende arts** kan **niet** worden gestraft

Verklaring inzake de wijze van teraardebestelling = laatste wilsbeschikking

Ondergetekende,
Rijksregisternummer

Verblijvend te

Verklaart aan de ambtenaar van de burgerlijke stand van de stad/gemeente

- Begraving** van het stoffelijke overschot
- Crematie gevolgd door **begraving** van de as binnen de omheining van de begraafplaats
- Crematie gevolgd door bijzetting van de as in het **columbarium** van de begraafplaats
- Crematie gevolgd door uitstrooiing van de as op de **strooiweide** van de begraafplaats
- Crematie gevolgd door uitstrooiing van de as in de **Belgische territoriale wateren**
- Crematie gevolgd door **uitstrooiing van de as op een andere plaats** dan de begraafplaats of de Belgische territoriale wateren
- Crematie gevolgd door **begraving van de as op een andere plaats** dan de begraafplaats

Ritueel van de uitvaartplechtigheid

- geen ritueel
- uitvaartplechtigheid volgens de Katholieke Godsdienst
- uitvaartplechtigheid volgens de Protestantse Godsdienst
- uitvaartplechtigheid volgens de Anglicaanse Godsdienst
- uitvaartplechtigheid volgens de Orthodoxe Godsdienst
- uitvaartplechtigheid volgens de Joodse Godsdienst
- uitvaartplechtigheid volgens de Islamitische Godsdienst
- uitvaartplechtigheid volgens de Vrijzinnige levensovertuiging
- uitvaartplechtigheid volgens Neutraal Filosofische overtuiging

De inhoud van deze verklaring, die uit eigen wil opgemaakt werd, is mijn laatste wilsbeschikking inzake de wijze van teraardebestelling.

Opgemaakt te, op

Handtekening

Registratie op de gemeente in het bevolkingsregister

Verklaring voor orgaan-, weefsel-, en celdonatie

Wilsverklaring waarin je al of niet toestemming geeft om menselijk lichaamsmateriaal 'na' overlijden te doneren.

Je moet **beslissingen** over 4 vormen van donatie nemen:

1. Orgaandonatie voor transplantatie. (nier, hart, longen etc.)
2. Donatie van menselijk lichaamsmateriaal voor transplantatie (cornea, huid).
3. Donatie van menselijk lichaamsmateriaal voor het vervaardigen van geneesmiddelen. (gen-, weefsel- of celmonsters)
4. Donatie van menselijk lichaamsmateriaal voor onderzoek (hersenen).

Telkens heb je de volgende **mogelijkheden**:

- Te verzetten.
- Uitdrukkelijk toestemming te geven
- Herroept van een eerdere wilsverklaring.

Lichaam schenken aan de wetenschap

Aangewezen om zich voorafgaand te informeren bij de desbetreffende universiteit.

Universiteit Leuven: www.med.kuleuven.be/anatomie

Universiteit Hasselt: info@uhasselt.be

Universiteit Antwerpen: www.uaz.ac.be/lichaamsafstand

Universiteit Gent: www.lichaamsafstand.ugent.be

Vrije Universiteit Brussel:
www.vub.ac.be/EXAN/schenking_%20lichaam.htm

Wat staat er op de LEIFkaart?

1 **Naam:** Jane Doe
Identificatienummer van het Rijksregister: 99.14.12-123.45

2 **Verklaart volgende wilsverklaringen te bezitten:**

- Euthanasie
- Orgaandonatie
- Wilsverklaring uitvaart

3 **Exemplaren ook ter beschikking bij:**
Kris van Wemmel
000 00 00 00

1 Uw naam en rijksregisternummer

Belangrijk voor de zorgverleners om geregistreerde documenten snel terug te kunnen vinden.

2 Verwijzing naar uw wilsverklaringen

De kaart vermeldt over welke wilsverklaringen u beschikt. De LEIFkaart vervangt de wilsverklaringen niet, integendeel: ze refereert er net naar.

3 Contactpersoon

De kaart vermeldt ook de naam en het telefoonnummer van een contactpersoon die in het bezit is van uw documenten.

LEIF (LevensEinde Informatie Forum)

LEIF: 2003 oprichting **LEIF** onder impuls van prof. Distelmans.

Redenen:

- interpretatie wetten gezondheidszorg → zeer **complex**.
- Vele zorgverleners → **onvoldoende** kennis.
- Burgers → **onwetend** over hun rechten en wilsverklaringen.

Nood aan opleiding

- **Artsen - LEIFartsen:** kennis → levenseindezorg (patiëntenrechten wet, palliatieve zorg – euthanasiewet – wilsverklaringen etc.)
- **LEIFconsulenten:** informatie burgers → **LEIFplan**

2012: Oprichting LEIF West-Vlaanderen.

LEIF West-Vlaanderen

- Informatie van de burgers

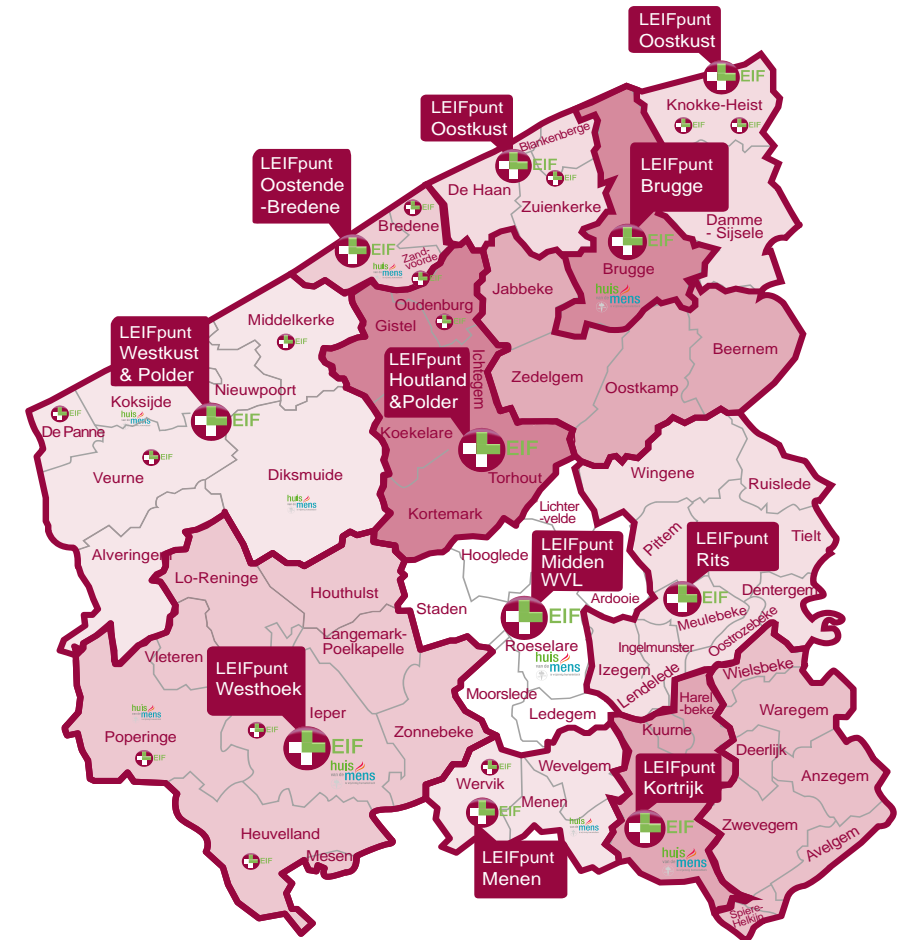
- **Voordrachten en presentaties (>15.000p):**
 - In opdracht van gemeenten, organisaties of zelfgericht
- **Consultatie in de LEIFpunten en de Huizen van de Mens:**
 - Info en hulp invullen van LEIFplan (>3.500p)
- **Opleiding gemeente ambtenaren (120p)**

LEIF West-Vlaanderen

- Medische dienstverlening:

- Patiënten met een euthansieverzoek verwezen door huisarts, psychiater, specialisten of op eigen initiatief. (1.250p)
- Uitleggen van het euthanasieverzoek
- Optreden als adviserend arts en evt. uitvoerende arts.
- Voordrachten voor artsen en psychiaters (6)

Besluit

Artsen zijn de **medische deskundig bij uitstek** en hebben het beste voor met hun patiënten **maar spreek met Uw arts ook over Uw levenseinde!!!!**

Artsen zijn verplicht **respect** op te brengen voor het wil en wensen van hun patiënten ongeacht hun medische of filosofische overtuiging.

Patiëntenrechten:

- Geen behandeling zonder **informed consent**. (patiënt - vertegenwoordiger - familie. Recht op weigeren)
- Ook i.g.v. palliatieve zorg zijn de patiëntenrechten geldig. (= informed consent)

Negatieve wilsverklaring: ~~euthanasie~~ → communicatie en het voorkomen van therapeutische hardnekkigheid. Is juridisch bindend.

Zorgvolmacht moet geregistreerd worden zo niet is ze ongeldig

Wilsverklaring euthanasie geldt alleen voor een onomkeerbaar coma (Prins Friso) en kan geregistreerd worden

Actueel euthanasieverzoek = euthanasieverzoek van wilsbekwame patiënt op te stellen op het moment van de vraag.

Euthanasie kan niet afgedwongen worden noch juridisch noch medisch.

Voorafgaande zorgplanning is een proces en kan evt. aangepast worden bij verandering van de gezondheidstoestand.

